

Anarhistička biblioteka

Anti-Copyright

Ideologija dijaloga i pisma Branku Vučićeviću

Guy Debord

Guy Debord

Ideologija dijaloga i pisma Branku Vučićeviću

1966.

L'ideologie du dialogue“, *Internationale Situationniste* br. 10, mart
1966, str. 68–70. Guy Debord, *Correspondance* (1951–1994), „0“–7
(osam tomova), Librairie Arthème Fayard, Paris, 1999–2010,
ed. Alice Debord, volumes 2, 3, 4.

Preveo i priredio : Aleksa Golijanin, septembar 2019.

<http://anarhija-blok45.net>

anarhisticka-biblioteka.net

1966.

Sadržaj

Prolog	5
O prepisci između Gija Debora i Branka Vučićevića, ili o jednom podsticajnom nesporazumu	7
Ideologija dijaloga	12
Pisma	18
Pariz, 29. decembar 1964.	18
Pariz, 27. novembar 1965	19
Pariz, 5. januar 1966.	22
Pariz, 24. decembar 1966	26
Odlomak iz pisma Italijanskoj sekciji SI, 29. VIII 1969. . . .	31
Pregled „situacionističke dokumentacije“ koja je pratila prepisku	32
Izvori	35

SITUACIONISTIČKA INTERNACIONALA

**GI DEBOR
IDEOLOGIJA DIJALOGA
I PISMA
BRANKU VUČIĆEVIĆU
(1964–1966)**

Internationale situationniste, n° 10, 1966.

Kao ilustrovani buklet anarhije/ blok 45, 13,5 x 20 cm, 32 str.

Prolog

„To očigledno nije pitanje revolucionarnog prevazilaženja tuge ili smrti već *suočavanja s njima u drugim uslovima*“ (Debor, pismo od 24. XII 1966).

„Ono što odbacujemo kada nekog isključimo u skladu s pravilima igre koje je ta osoba prihvatila ili se pretvarala da prihvata, jeste *naša vlastita rezignacija*“ (Debor, *Ideologija dijaloga*, mart 1966).

„... da li bi trebalo da budem ono što nazivate 'istin-skim umetnikom'? S jedne strane, ako se ima u vidu stav Situacionističke internacionale (SI) o nemogućnosti daljeg postojanja *stare uloge* umetnika, odgovor je očigledno *ne* (čak i ako je ta teza istorijski pogrešna, ja je uzimam za ozbiljno i zato je ona za mene objektivni faktor). S druge strane, ako govorimo o *određenim sposobnostima*, koje su se nekada koristile u umetnosti i koje mi svakako *želimo da vratimo u igru*, sigurno nije na meni da vas uveravam bez dokaza“ (Debor, pismo od 24. XII 1966).

„Ako neki jugoslovenski istraživački pokušaji o kojima govorite osuđuju samoupravljanje koje zvanično postoji u toj zemlji, onda je to možda iz istog razloga zbog kojeg SI osuđuje avangardnog filmskog stvaraoca Godara (*omiljeni autor BV*): zato što to nije samoupravljanje, zato što to nije avangardni filmski stvaralac“ (Debor, pismo od 24. XII 1966).

*

Iz pisma Gija Debora Mustafi Kajatiju, od 21. avgusta i 15. decembra 1965:

„Dragi Mustafa... Istoričar moderne umetnosti i njene 'društvene uloge', koji nam je pisao iz Praga, javio mi je da je bez teškoća dobio tri velika paketa s prilično kompletnom situacionističkom dokumentacijom. Dobra vest.“

„Dragi Mustafa... Šaljem ti kopiju mog pisma jednom intelektualcu iz Praga, koji dobrim delom odobrava naša istraživanja, ali koga zabrinjava naša strogost (isključenja, snažno zagovarana doktrina kao kod Bretona, itd.). Zar ne bismo mogli da objavimo *deo* toga u SI br. 10, o pitanju isključenja, što bi bilo dobro razjasniti kako se naši kontakti proširuju?“

Izvori

„L'ideologie du dialogue“, *Internationale Situationniste* br. 10, mart 1966, str. 68–70.

Guy Debord, *Correspondance* (1951–1994), „0“–7 (osam tomova), Librairie Arthème Fayard, Paris, 1999–2010, ed. Alice Debord (sve osim toma „0“, koji pokriva najraniju prepisku, dostupno kao epub ili PDF).

Volume 2, Septembre 1960 – Decembre 1964
(2001)

Volume 3, Janvier 1965 – Decembre 1968
(2003)

Volume 4, Janvier 1969 – Decembre 1972
(2004)

Veliki deo prepiske objavljen je i na engleskom, u arhivi *Not Bored* (uključujući i neka rana pisma iz toma „0“): <http://www.notbored.org/debord.html>

Časopis *Internationale situationniste*, brojevi 1–10 (1958–1966).

Verovatno, časopis *Der Deutsche Gedanke: Organ der Situationistischen Internationale für Mitteleuropa* (Nemačka misao: organ SI za srednju Evropu), br. 1, Brisel, april 1963, urednik Raoul Vaneigem.

Adresse aux révolutionnaires d'Algérie et de tous les pays (Poruka revolucionarnima iz Alžira i iz celog sveta), jul 1965, brošura sa tekstom *Poruke* na pet jezika (francuski, nemački, španski, engleski i arapski).

Le Déclin et la chute de l'économie spectaculaire-marchande (Opadanje i propast robne ekonomije spektakla), decembar 1965, brošura, engleski prevod.

De la misère en milieu étudiant (Beda studentskog života), novembar 1966, brošura.

Neutvrđen broj „letaka“ SI.

O prepisci između Gija Debora i Branka Vučićevića, ili o jednom podsticajnom nespozazumu

Pisma Branka Vučićevića nisu sačuvana ili pronađena. Zato u naslovu ne stoji „Prepiska“ već samo „Pisma (Gija Debora)“.

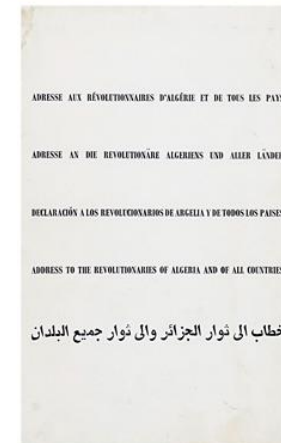
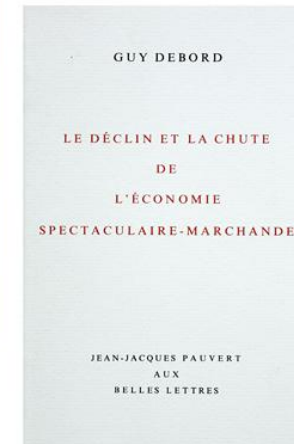
Deborova pisma ovde su preneti onako kako su objavljena u izdanju njegove prepiske (*Correspondance*, 1951–1994, „0“–7). Branka nikada ne spominje po imenu i prezimenu, čak ni u prepisci s drugim osobama (spominje ga tek u jednom kasnijem pismu, iz 1969, koje nema veze sa ovom prepiskom), a kao njegovo mesto boravka navodi Prag. Branko u to vreme sigurno nije živio, studirao ili boravio u Pragu. Ne znam da li je to neki nespozazum ili bezbednosni manevar ili je prepiska išla preko neke praške adrese. Možda će objavljivanje ovih pisama podstaći nekog da to razjasni.

Prepisku je pratila obimna „situacionistička dokumentacija“, kako to kaže Debor (svi brojevi časopisa SI do kraja 1966, uz još neke brošure i letke, u nekoliko odvojenih pošiljki). Međutim, Brankovo zanimanje za SI nije išlo dotle da bi te materijale zadržao, pominjao ili na bilo koji način predstavio u sredini u kojoj se kretao (znamo da je s mnogo entuzijazma širio neke druge stvari, pre svega materijale Fluksusa ili one o „ruskoj avangardi“). Kako mi je sam rekao (oko 2005), sve to je prosledio jednom beogradskom prijatelju, koji takođe nije pokazao nikakvo interesovanje, tako da se tim pošiljka gubi svaki trag.

Ali posledica je ipak bilo. Branko se makar raspitao, i to direktno, o nečemu što mu je izgledalo kao još jedan izdanak „evropske avangarde“ (kao da je očekivao nešto slično Fluksusu ili neki oblik podgrejanog nadrealizma), o kojem se sredinom šezdesetih sve više širio glas, što je i pored vrlo uopštenih i proizvoljnih prigovora koje je uputio Deboru, ovoga navelo da dođe do nekih dobrih formulacija – uz najmanje jednu dalekometnu, s kojom počinje i ovaj prikaz – i tu prepisku razvije u jedan „zvaničan“ tekst, objavljen u desetom broju časopisa SI. Skoro potpuno nerazumevanje koje provejava i iz ovako krnje prepiske, za Debora je očigledno bilo podsticajno. Kao što je pisao svom saborcu Mustafi Kajatiju, vredelo je razraditi neke formulacije koje bi poslužile kao odgovor na slične prigovore, često prilično olake, koji su stizali s raznih strana (zbog prakse „isključivanja“, odnosa prema umetnosti, itd.).

Tako sam prvi put i čuo za njihovu prepisku, iako tada nisam mogao steći predstavu o njenom obimu i sadržaju. Neočekivani susret s Brankom, na maloj matine-proslavi kod jednog beogradskog izdavača, kojem inače dugujem svoj prvi prevodilački „posao“; nisam sprovodio nikakvo istraživanje, sam je počeo da mi priča o tome, kada nas je neko od prisutnih upoznao i kada je moje ime povezao sa onim našim prvim izdanjima SI. Ali to je spomenuo samo kao neku davnu, uzgrednu anegdodu i na način koji nije vodio u dalji razgovor (iako uz neke slikovite pojedinosti: sjajne korice časopisa, neke još sveže, toliko da su doslovno zaudarale na farbu, što se osećalo u celom stanu); a iz drugih razloga, ovog puta mojih – svakome njegova „uverenja i ukusi“ – nije usledio ni neki nastavak. U tom trenutku, međutim, jednostavno sam mislio da ne vredi da gnjavim čoveka o nečemu što ga očigledno ne zanima previše.

Razlog za tu nezainteresovanost verovatno leži u razlici u ravni u kojoj su se kretali Vučićević i Debora. Prvi je bio umetnik, koji je delovao, makar i vrlo osobeno i kreativno, u sasvim konvencionalnim okvirima kulturne produkcije, dakle, hijerarhije; drugi je bio kreativni *neumetnik*, koji je svesno izbegavao svaku nadređenu instancu. S tim u vezi, pokret koji je Branku, inače nesklonom bilo ka-

Pregled „situacionističke dokumentacije“ koja je pratila prepisku

kvim pokretima, bio najbliži bio je Fluksus: u poređenju sa SI, nešto savršeno i fantastično *neobavezujuće*. „Biti član Fluksusa nije isto kao da ste regrutovani u vojsku SAD“¹, izjavio je kasnije Vučićević, u elegantnoj uvredi ne samo na račun dogmatskih kolektiviteta već i svakog zajedničkog pokušaja koji seže dalje od većitog samoizražavanja i sitnih provokacija (u nečemu zajedničkom, te vrste, mogu da učestvuju i autonomni pojedinci, ne samo uniformisani roboti), pri čemu je u međuvremenu dodelio sebi još labaviju titulu „uspavanog člana Fluksusa“. Tako sve može: i da povremeno napišete neki provokativni fluksusovski proglas – pri tom, zaista lucidan, kao što je njegov tekst „Down with Art, Long Live Life!“ iz 1966, uz još neke priloge iz tog vremena, koji su se pojavili u publikacijama međunarodnog Fluksusa – i da radite u uobičajenoj filmskoj produkciji i obavljate još neke formalne funkcije u oblasti kulture. To je Branko: vrlo neobična pojava na jednom vrlo konvencionalnom terenu. I kamo sreće da je u tim okvirima, kad smo, nažalost, već u njima, bilo više Vučićevića! Kao uredniku i prevodiocu, što je meni najviše značilo, dugujemo mu *Klanicu 5, Gutenbergovu galaksiju* – kasnije, kod mene, razlog za glavobolju, ali u prvom susretu neopisiva fascinacija – *Ruski umetnički eksperiment* (Camilla Gray, 1962, možda najveća bomba, koja se odlično drži i danas) i još neke značajne stvari koje je u ovoj sredini samo on mogao da priredi. Ali Deborov element bio je potpuno drugačija *avantura*, ne samo mnogo rizičnija nego i bitno drugačije usmerena. Tu je međutim i jedan banalni razlog, koji sam naknadno utvrdio: Branko je dobio hrpu situacionističkih materijala na jeziku koji nije mogao da prati, na francuskom; ni svoja pisma nije pisao sam već uz nečiju pomoć. Samim tim, to ga nije učinilo bolje upućenim, tako da su njegovi prigovori, uglavnom o navodnoj autoritarnosti SI, ostali vrlo uopšteni i šematski elaborirani (što vidimo po Deborovim odgovorima,

---

¹ „An Interested Observer: Interview with Branko Vučićević“, Jon Hendricks, Gretchen Wagner and Branko Vučićević, 2015, <https://post.moma.org/interested-observer-interview-with-branko-vucicevic/>

ne samo po citatima iz Brankovih pisama), što je onda, u daljoj prepisci, vodilo u sve teže nesporazume. Posle Brankove opaske da bi i „neki pametniji fašista“ mogao pokazati simpatije za SI – kao da je u isključenjima i raskidima koji su pratili SI video samo uvod u brza noćna streljanja, a ne način da se izbegne obostrano obogaljivanje nepotrebnim kompromisima² – Deborov predusretljivi ton postaje osetno hladniji, mada ne i grub, i prepiska se okončava.

Bilo kako bilo, detalji o kojima je govorio sam Branko (pored toga što se u jednom pismu razmatra baš jugoslovenski kontekst) dovoljno jasno potvrđuju da su ova pisma bila upućena njemu, a ne nekoj drugoj osobi, koja bi zaista bila iz Praga, tadašnje Čehoslovačke, itd. Ipak, vredi se još malo raspitati.

Zbog okolnosti u kojima sam prvi put čuo za ovu prepisku, nisam dovoljno pažljivo pogledao ta Deborova pisma ni kada su postala dostupna. Ali onda me je Relja, iz Burvesnika, podsetio na to, sad u avgustu 2019, kao i na tekst koji je Debor priredio na osnovu te prepiske. Hvala Relji! Sam se na to verovatno ne bih vratio, što bi sigurno bio veliki propust.

AG, septembar 2019.

---

² Debor to ovde dobro objašnjava (počevši od toga da SI prosto nije nikakva vlast, niti da sledi taj manir), mada to sigurno nije cela priča: tu je zaista znalo bude raznih preterivanja i drugih ispada, iako pomniji uvid u te raskide ukazuje na jasnu prevagu opravdanih razloga. Čemu truli kompromisi – „iluzija dijaloga“ – neka svako ide svojim putem. To je afirmacija lične autonomije, čak i kod one strane čije se ponašanje ili stavovi izlažu najžešćoj kritici, sigurno ne iz pukog hira, a ne despotizam.

Odlomak iz pisma Italijanskoj sekciji SI, 29. VIII 1969.

U izdanju Deborove *Prepiske*, Branko Vučićević se pojavljuje još jednom, u pismu Italijanskoj sekciji SI, od 29. avgusta 1969 (*Correspondance*, vol. 4), na spisku sa imenima kojima bi trebalo poslati prvi broj italijanskog časopisa SI (*Internazionale Situazionista*, jul 1969). Njegovo ime napisano je u kurzivu i uz njega u zagradi stoji znak pitanja; možda zbog toka i ishoda ove prepiske, možda jer u međuvremenu nije bilo kontakta, tako da Debor nije bio siguran za adresu, ili iz nekog drugog razloga. (AG)

„Dragi prijatelji,

I dalje u italijanskoj atmosferi, pišem vam dok pijuckam grapu i pušim 'Toskano' (tompus, *Toscano*).

Evo – po spiskovima (*sedam posebnih spiskova*) – imena kojima bi trebalo poslati prvi broj:

... Spisak 6: Pierre Lepetit – Alain Eblé – Yves Raynaud... – *Branko Vucicovic* (?) – ...“, itd.

Raoul Vaneigem (tekst) i André Bertrand (crtež), *Dans le decor spectaculaire*, decembar 1967, poster, 37,5 x 56 cm, tabla sa Godarom:

Nema tog radikalnog gesta koji ideologija ne bi mogla da rekuerira... — (Godard) Imaš pravo što kradeš knjige. Kultura treba da pripada SVIMA. — Kultura? Ali to je idealna roba, ona zbog koje kupujemo i sve ostalo. Ne čudi me što hoćeš da je uvališ svima... — Još jedna levičarska dilema.

Guy Debord, foto André Causse, 1965.

Ideologija dijaloga

Internationale Situationniste br. 10, mart 1966, str. 68–70.

Praktični raskid situacionista sa apologetama bilo kog fragmenta postojećeg poretka (naročito s *odgovornima* za kulturu i politiku potčinjavanja) – uključujući i neke granične slučajeve, kao što su isključenja određenih članova SI – iako najprirodniji stav, koji proističe direktno iz naših temeljnih pozicija, ujedno je bio i onaj koji se pokazao najneshvaćenijim. Neki komentatori su iznosili krajnje neprijateljska tumačenja te prakse i tako izazivali zabrinutost kod poluobaveštenih ljudi.

Stvarnost je u ovom konkretnom slučaju sasvim prosta. Oni koji prihvataju jednu ili više varijanti postojećeg lažnog dijaloga postaju zagovornici novog tipa *slobodne trgovine (libre-échange)*, u ime apstraktnog prava na dijalog po bilo koju cenu (isplativu u deklarisanim koncesijama na laž), a nama prigovaraju zbog toga što taj *lažni dijalog* narušavamo. Međutim, samo na taj način, a ne drugačije, mogli smo da ostanemo nosioci pravog dijaloga.

Što se tiče isključenja, verujemo da smo kroz eksperimentisanje razvili poželjan model nehijerarhijske organizacije posvećene *zajedničkom projektu*, koju može održati samo samodisciplina pojedinca, koji u teoriji i na delu pokazuje doslednost za koju može reći da su joj posvećeni i svi ostali. Jednostranost Štirnerovog shvatanja odnosa između egoiste i organizacije, u koju ovaj ulazi i izlazi po volji (iako sadrži zrnice istine o *tom aspektu* slobode), ne ostavlja njegovom pasivnom i razoružanom fantomu „organizacije“ nikakvu nezavisnu osnovu. Takva organizacija bi samo privremeno privukla *pojedinačnog „egoistu“*, a njegova lična igra osporila bi joj čak i najgrublju društvenu orijentaciju koju bi mogla imati (u stvari, Štir-

Ako neki jugoslovenski istraživački pokušaji o kojima govorite osuđuju samoupravljanje koje zvanično postoji u toj zemlji, onda je to možda iz istog razloga zbog kojeg SI osuđuje avangardnog filmskog stvaraoaca Godara: zato što to nije samoupravljanje, zato što to nije avangardni filmski stvaralac.¹⁴

Srdačno,

Gi Debor

---

politike za vreme rata, u kombinaciji s primesama liberalizma i nekim ostacima levičarskih ubeđenja). U političkoj literaturi, međutim, ostao je zabeležen kao jedan od relevantnih izvora o sudbini „leve opozicije“ u SSSR (1923–1927, frakcija u okviru KP Sovjetskog Saveza, oko Trockog, nasuprot „trijumviratu“ Zinovjev – Staljin – Kamenjev), odnosno, kao predstavnik rane kritike sovjetskog režima kao „državnog kapitalizma“.

¹⁴ Poznato je koliko je Branko Vučićević voleo film *Do poslednjeg daha* („To je najlepší film koji sam ikada gledao“, *Danas*, 14. III 1962), što je verovatno našlo svoje mesto i u njegovom pismu Deboru, na šta ovaj onda reaguje, budući da su za Deboru i taj film i Godar inače, bili razlog za raskid s grupom *Socialisme ou Barbarie*, koja je u jednom izdanju svog časopisa pozdravila taj film kao veliko revolucionarno ostvarenje. Godar je u još nekoliko navrata bio meta najžešće situacionističke kritike, ne samo Deborove. Videti, Gi Debor, „Za revolucionarnu procenu umetnosti“ (1961), Gradac, *Situacionistička internacionala*, 2008, str. 113–115

Prema tome, pitanje glasi: da li će oblik ljudske aktivnosti koji će je smeniti biti gori ili bolji.

To očigledno nije pitanje revolucionarnog prevazilaženja tuge ili smrti već *suočavanja s njima u drugim uslovima*.

Što se tiče vaših zapažanja o broju 10 (SI) – sada prelazimo na pohvale – čini mi se, na primer, da s pravom kritikujete brutalni kraj teksta o Španiji.¹² Očigledno nas je poneo ukus *ilustracije* s te stranice. Kada je reč o razlici između bogatih i siromašnih turista u Španiji sigurno se nismo trudili da od moralnih gradacija pravimo „izgovor“. Samo smo ponovili staru banalnost: neki su bogati i njih je relativno malo; ostali su i dalje siromašni.

Jednog dana sigurno ćete čitati Enciklopediju i u njoj, u opštim crtama, pronaći skoro sve što smo najavili. Ali ne mogu vam reći kada će to tačno biti.

Dokazivanje postojanja eksploatatorske klase u Rusiji više mi se ne čini potrebnim, posle teoretskih radova iz poslednjih dvadeset pet godina, od Antona Cilige¹³ do časopisa *Socialisme ou Barbarie*.

¹² „Contribution au programme des Conseils ouvriers en Espagne“, IS n. 10, str. 27–32. Na poslednjoj stranici tog teksta, na str. 32, nalazi se reklama za letovanje u Španiji (na francuskom), a jedino što bi tu moglo biti „brutalno“ jeste kontrast između te reklame s drugim od dva citata ispod nje: prvi citat je Bunjuelovo zapažanje o situaciji u Španiji, koju on vidi kao dremež, iz njegovog intervjua u *Le Monde*-u od 13. VIII 1965; i odmah ispod toga, dramatičan izveštaj o sukobu 8000 rudara s Frankovom policijom, u Mijeresu 12. marta 1965, iz časopisa *Acción Comunista*, iz aprila 1965.

¹³ Ante Ciliga, *Au Pays du Grand Mensonge* (U zemlji velike laži), Paris, 1938; eng., poglavlje 9, koje donosi detaljan osvrt na „levu opoziciju“, <https://www.marxists.org/archive/ciliga/1940/russian-enigma/ch09.htm>; videti i tezu 104. *Društva spektakla*. Ciliga je 1935. uspeo da pobegne iz SSSR, a pred Drugi svetski rat prešao je na ekstremno nacionalističke pozicije i do kraja života (1898–1992) ostao pristalica ustaške ideje (s nekim primedbama na račun ustaške

nerov individualac može zbog lične koristi stupiti i u neko krajnje reakcionarno udruženje). Ali svako slobodno udruženje – „spona, a ne moć (*un lien, pas un pouvoir*)“ – u koje nekoliko pojedinaca stupa na nekoj zajedničkoj osnovi, ne može pasivno podleći bilo čijoj čudi. Oni koji ne žele ni da sude ni da komanduju, moraju biti u stanju da *odbace* svaku osobu čije ponašanje to uključuje. Kada SI isključi nekog, ono na šta se pozivamo nije njegov ili njen život već *naši* životi, naš zajednički projekat, koji bi takva osoba falsifikovala (bilo s neprijateljskim namerama ili iz pukog nedostatka razboritosti). Svako ostaje slobodan, u našim očima, za sebe – to što je ta sloboda generalno u lošem stanju predstavlja još jedan problem, bez kojeg danas ne bi bilo potrebe za poduhvatima kao što je SI – a to što nekog pojedinca, koji je uvek imao autonomiju, vraćamo njegovoj ličnoj slobodi, znači samo da ta autonomija, po nama, nije bila u stanju da se ostvari u našem zajedničkom projektu. Ono što odbacujemo kada nekog isključimo u skladu s pravilima igre koje je ta osoba prihvatila ili se pretvarala da prihvata, jeste *naša vlastita rezignacija*.

Smatramo da bi bilo korisno to dodatno objasniti odlomcima iz dva pisma koja smo nedavno poslali jednom od naših dopisnika iz istočne Evrope.

Pvo pismo

Naša teorijska stajališta (o igri, jeziku, itd.) ne bi samo rizikovala da postanu neistinita i bezvredna, nego bi *već bila takva* da smo ih se držali u koegzistenciji s dogmatizmom neke doktrine, ma kakva ona bila.

Smatramo, kao i vi, da „svačija sloboda na kretanje ne-utabanim putevima“ mora biti apsolutna (ne samo u umetničkom ili teorijskom smislu već i u svim aspektima praktičnog života). Iz hiljadu razloga, od kojih je iskustvo Istoka (istočne Evrope) najočiglednije, znamo da neka ideologija na vlasti prevodi svaku delimičnu istinu u apsolutnu laž...

Mi nismo *vlast* u društvu i zato naša „isključenja“ izražavaju samo našu slobodu da se jasno odvojimo od konfuzije oko nas ili čak među nama samima, konfuzije koja je inače mnogo bliža postojećoj društvenoj vlasti i uživa u svim njenim prednostima. Nikada nismo želeli da bilo koga sprečimo da izražava svoje ideje ili radi šta želi (niti smo težili praktičnoj poziciji s koje bismo mogli nametati takav pritisak). Mi samo odbijamo *da se i sami pomešamo* s nečim što je suprotno našim uverenjima i ukusima.

Treba primetiti da je to utoliko važnije što mi praktično i nemamo slobodu da izrazimo svoja uverenja i ukuse onakve kakvi zaista jesu, budući da po svom karakteru jasno odudaraju od glavnih tokova. Naša „netolerantnost“ je samo odgovor – prilično suzdržan – na vrlo snažnu netoleranciju i isključivost *na koje nailazimo svuda*, a naročito među „etabliranim intelektualcima“ (u znatno većoj meri od onoga što je nadrealizam morao da trpi), i to nas ne čudi previše.

Kao što nismo nikakva upravljачka vlast u društvu tako *odbijamo da jednog dana to postanemo*, zahvaljujući nekoj političkoj promeni (u tom pogledu, zalažemo se za *radikalno samoupravljanje*, za radničke savete koji će ukinuti svaku odvojenu državnu ili čak „teoretsku“ vlast); a odbijamo da se preobrazimo u bilo kakvu vlast, čak i u malim razmerama koje bismo sebi mogli dopustiti, i time što ne prihvatamo *učenike*, koji bi nam, zajedno s pravom na *njihovu* kontrolu i usmeravanje, doneli i veću društveno priznatu vrednost, ali samo kao još jedne vulgarne umetničke ili političke ideologije...

Ne treba mešati praktične uslove za slobodu misli ovde i na Istoku – ili recimo u Španiji. Tamo gde se ništa ne može otvoreno izraziti, očigledno moramo podrža-

Vaša ideja da bismo mogli pobuditi „tajne simpatije“ i kod „nekog malo pametnijeg fašiste“ čini mi se previše proizvoljnom da bih joj se ozbiljno suprotstavio. Kako bi te simpatije mogle biti tajne, kako to shvatiti? Još misteriozniji element je to što ne znam šta bi po vama mogli biti neki pametan fašista i njegovi lepi pogledi.

Zašto bismo se plašili književnosti? Ili Habsburgovaca?¹⁰ S druge strane, pošto priznajete da smo već prisutni u književnosti, u rubrici „kletve“, pretpostavljate da je celo pitanje rešeno u skladu s vašom tezom. Naravno, ne mogu da odgovorim na taj aspekt problema: da li bi trebalo da budem ono što nazivate „istinskim umetnikom“? S jedne strane, ako se ima u vidu stav SI o nemogućnosti daljeg postojanja stare uloge umetnika, odgovor je očigledno *ne* (čak i ako je ta teza istorijski pogrešna, ja je uzimam za ozbiljno i zato je ona za mene objektivni faktor). S druge strane, ako govorimo o određenim sposobnostima, koje su se nekada koristile u umetnosti i koje mi svakako želimo da vratimo u igru, sigurno nije na meni da vas uveravam bez dokaza.

Nismo identifikovali umetnost kao religiju (to uostalom nije stvar izjednačavanja već rezultat određenog procesa); identifikovali smo spektakl bez umetnosti kao osiromašeni nastavak religije.¹¹ Nije stvar u tome da „želimo“ da prevaziđemo umetnost; mi samo kažemo da su njeni istorijski uslovi u stvari već nestali.

¹⁰ U originalu „Maison d'Autriche“; aluzija koju nisam uspeo da rastumačim.

¹¹ Ovaj deo treba proveriti u originalu; nisam siguran, mada mi ovako kako sam napisao izgleda jasno, a i kao veoma važna formulacija: „Nous n'avons pas identifié (ce qui n'est pas, du reste, une égalisation, mais le résultat d'un processus) l'art à la religion ; mais le spectacle sans art à la succession appauvrie de la religion.“

Pariz, 24. decembar 1966

(poslednje pismo).

Dragi gospodine,

Verujte da odavno zaboravljeno slanje časopisa, posle vaše pretplate, kao i ovaj moj zakasneli odgovor na vaše pismo treba pripisati određenoj pometnji, koja nije neuobičajena za ovaj aspekt naše aktivnosti, a ne manjku primerne revnosti usmerenom na vas lično. Šaljem vam i jednu našu noviju brošuru⁹, koju možda niste još dobili.

Na osnovu utiska koji sam stekao posle naše prve razmene pisama, čini mi se da su naša neslaganja sada nešto manja. Ipak, ima ih! Da bih razjasnio nekoliko tačaka na koje se odnose glavni prigovori iz vašeg pisma, reći ću sledeće:

Situacionisti se ne nadaju da će ubediti bilo koga u to da su „nadjudi“. Oni smatraju da je njihov glavni zajednički zadatak teoretska analiza modernog društva, bez kuknjave nad njenim rezultatima (i bez njihovog zaboravljanja u praksi). Ta analiza je očigledno usmerena na jedno podeljeno društvo. Ona ni na koji način ne pokušava da se vodi s pozicije u nekoj mitskoj spoljašnosti u odnosu na to društvo.

U stvari me prilično raduje kada govorite o našem „nemilosrdnom“ stavu. To je svakako ono što želimo i što je neophodno naspram toliko glupih, lažnih vulgarnosti koje masa intelektualaca prihvata s očajem ili rezignacijom. Ali negiram da smo i najmanje „doktrinarni“. I nema više „inkvizitora“: ono što izričemo ponosno se širi svuda!

⁹ *De la misère en milieu étudiant* (Beda studentskog života), novembar 1966.

ti svačije pravo na izražavanje. Ali uslovima u kojima svako može da se izrazi – iako u fantastičnoj nejednakosti – jedna radikalna misao, osim ako naravno ne želi da poništi tu praktičnu slobodu, mora se pre svega izboriti za pravo na postojanje (na moguću „neutabani put“), a da pri tom ne bude „rekuperirana“ i izobličena poretkom koji očigledno vlada iza te vidljive konfuzije i složenosti, i koji u krajnjoj liniji ima *monopol nad pojavnošću* (videti našu kritiku „spektakla“ u potrošačkom društvu robnog obilja).

Najzad, vladajuća „tolerancija“ je jednosmerna, i to na planetarnom nivou, uprkos antagonizmima i složenosti različitih tipova izrabljivačkih društava. Ono što tolerantni ljudi s pravom na reč svuda tolerišu je zapravo *postojeća vlast*. Kažete da živite u X... U Parizu biste videli kako se ti tolerantni levičarski intelektualci na kraju pokazuju neodlučnim, punim razumevanja i tolerantnim prema postojećim uslovima u X... ili u Pekingu. Ono što nazivaju „smislom istorije“ jeste njihova hegelovska privrženost *onome što su pročitali u jutrošnjim novinama*.

Drugo pismo

Radikalno drugačije polazište zapravo obnavlja *istinu* o oslobađajućim pokušajima iz prošlosti. Mora se jasno raskinuti sa starom konfuzijom, sa svim njenim zagovornicima, bilo onim otvorenim, lukavim ili prosto nesvesnim. Očigledno moramo prihvatiti negativno breme tog stava koji smo izabrali. Moramo priznati tu negativnost...

Potpuno se slažemo s vama da su svi aspekti problema današnje avangardne povezani. Mi zapravo pokušavamo da otvorimo dijalog svuda gde se to *stanje duha*

ispoljava na neki radikalni način. Naime, i to stanje duha je podijeljeno u borbi između, s jedne strane, svoje istine i, s druge strane, svoje organizovane *rekuperacije* od strane vlasti.

1966.

Slažemo se s vama oko formule: „Nema nijedne formulacije političkih zadataka koja nije proizašla iz umetničkih iskustava“ (pogledajte SI br. 8, str 11: „Vidimo kako se iz moderne umetnosti... opet razvija revolucionarna teorija, koja je u prvoj polovini devetnaestog veka dolazila iz filozofije.“⁶ Oprostite zbog citata. „Iz moderne umetnosti“, ali mogli bismo reći iz kulture – od poezije do psihoanalize, na primer.) Ali ukupno kulturno iskustvo ove epohe već je izvuklo političke zadatke (kako u odnosu na „politiku“ tako i na „umetnost“, koji konačno počinju da se shvataju kao specijalizacije podložne kritici).

Najiskrenije,

Gi Debor

P. S. Što se tiče knjiga koje spominjete: moja još nije završena. Vanegemova je spremna, ali do sada su je odbila četiri pariska izdavača – još jedna ilustracija bojkota o kojem sam govorio.⁷ Da li ste dobili naše skorašnje pošiljke, traktat o Alžiru i brošuru na engleskom? Časopis će izaći malo kasnije.⁸

---

radničku partiju (Progressive Labor Party), što sigurno nije pogodovalo daljem kontaktu sa SI. Posle nekoliko godina škola je prestala sa radom.

⁶ „Domination de la nature, ideologies et classes“, *Internationale situationniste* n. 8, januar 1963, str. 3–14; eng., <https://www.cddc.vt.edu/sionline/si/ideologies.html>

⁷ *Društvo spektakla i Rasprava o svakodnevnom životu za dobro mlade generacije*. Obe knjige će izaći krajem 1967.

⁸ *Adresse aux révolutionnaires d'Algérie et de tous les pays* (Poruka revolucionarima iz Alžira i iz celog sveta, jul 1965, na pet jezika) i verovatno engleski prevod pamfleta *Le Déclin et la chute de l'économie spectaculaire-marchande* (Opadanje i propast robne ekonomije spektakla, 1965); u pismu od 7. XII 1965. Debor obaveštava Kajatija da je engleski prevod skoro spreman (Donald Nicholson-Smith). Deseti broj časopisa SI izaći će u martu 1966. i u njemu će se pojaviti tekst „Ideologija dijaloga“, sa odlomcima iz ove prepiske.

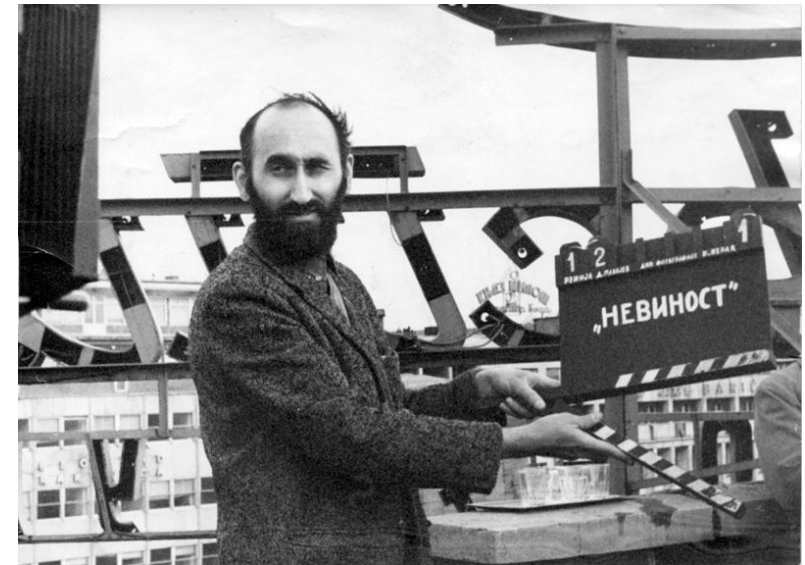

trgovački putnici, sa licencom za tu robu, potpuno je izokrenuo smisao američkog *hepeninga*, dok zvanični kulturni spektakl upoznaje Amerikance (ili Poljake...) s „vrednostima evropske avangarde“, ali što nismo mi ili ljudi poput nas već zvanična avangarda, s njenim ispraznim i bezopasnim preispitivanjem. Ipak, deo američke avangarde, koji je išao svojim putem, poslednjih godina se proširio na problem položaja crnaca i doveo u pitanje američki Univerzitet. U toj tački počinjemo da se konkretno srećemo s njima.⁴

Polako, na svoj način, razvijamo sopstvenu *komunikaciju*: teren je konačno povoljan, mada su nam sredstva vrlo ograničena. Iako je projekat našeg prijatelja Aleksandra Trokija (Alexander Trocci) skrenuo ka nesrećnom umetničkom talasu, ipak nam je poslužio kao tačka kontakta s nekim dubljim tendencijama koje se u ovom trenutku formiraju u SAD i za koje ste već čuli. Na primer, *Free University of New York* (Slobodni njujorški univerzitet), na adresi 20 East 14th Street, New York (N. Y. 10003) (u originalu na engleskom).⁵

⁴ U ovom i narednom pasusu Debor sažima, iako prilično užurbano i za Vučićevića verovatno nejasno, deo iz pisma koje je nešto ranije poslao Mustafi Kajatiju (15. XII 1965), s vrlo sličnim formulacijama. Pokušava da na osnovu oskudnih informacija i u izolaciji koju opisuje, stekne i prenese predstavu o nekim novim tendencijama, možda obećavajućim – pokazalo se, nedovoljno. Po pitanju „američkog hepeninga“, oslanja se na izveštaje Džozefa Berka (Joseph Berke, urednik antologije *Counter Culture: Creation of an Alternative Society*, iz 1969), koji ga je obavestio o nekim pokušajima u Njujorku, „izvan reklamerstva pop-arta“ (videti pismo od 15. XII 1965). Na osnovu drugih izvora i uvida, o „hepeningu“ je pisao i početkom 1963, u SI br. 8, dobrim delom napamet ili po čuvenju, ali opet i s dobrom intuicijom i znatno oštrije nego u ovoj prepisci: videti tekst „L'avant-garde de la présence“ (str. 14–22, naročito 20–21); eng., „The Avant-garde of Presence“, <https://www.cddc.vt.edu/sionline/si/avantgarde.html>

⁵ Free University of New York (FUNY), eksperimentalna škola, otvorena 6. VII 1965, kada dolazi i do nekih kontakata sa SI (videti pismo Kajatiju od 15. XII 1965); u početku bliska Novoj Levici, ali se ubrzo vezuje za maoističku Progresivnu

Branko Vučićević, na snimanju filma Dušana Makavejeva *Nevinost bez zaštite* (1968).

Pisma

Pariz, 29. decembar 1964.¹

Dragi gospodine,

Kao odgovor na vaše pismo od 7. decembra, danas vam posebno šaljem komplet časopisa SI, jedan primerak našeg časopisa na nemačkom², kao i nekoliko naših letaka.

Nadam se da ćete u tome pronaći informacije koje ste tražili. Stojim vam na raspolaganju ako bude potrebno da se to dopuni.

Srdačno,

Debor

¹ U zaglavlju svih pisama koja slede stoji „À Branko Vucicovic“; ali u napomeni (*Correspondance*, Vol. 2, f. 43) uz ovo prvo stoji „Destinataire non identifié“: „Neidentifikovani primalac.“ To može da znači i „neimenovani primalac“, budući da se Debor nijednom obraća Branku po imenu i prezimenu, niti ga imenuje u pismima Mustafi Kajatiju, u kojima spominje i ovu prepisku, kao ni u tekstu „Ideologija dijaloga“.

² Nemačka sekcija SI, grupa *Spur*, izdavala je istoimenu časopis tokom 1960–1961 (sedam brojeva), ali ona je bila isključena iz SI još u februaru 1962. *Spur* smenjuje časopis *Der Deutsche Gedanke: Organ der Situationistischen Internationale für Mitteleuropa* (Nemačka misao: organ SI za srednju Evropu), čiji prvi i jedini broj izlazi u Briselu, u aprilu 1963 (urednik Raoul Vaneigem). Debor je verovatno poslao ovaj drugi časopis. Eng., <https://www.cddc.vt.edu/sionline/si/dg.html>

S druge, *neizmerno teže* strane, „monolog“ SI je posledica skoro potpunog bojkota s kojim se suočavamo. Tome, naravno, nismo ničim doprineli i sa svoje strane činimo sve da taj bojkot razbijemo – a da se pri tom ne odrekemo sebe.

Nema sumnje da stepen tog bojkota možete proceniti po činjenici da nijedan časopis i nijedna novina u Francuskoj nisu nikada objavili neku kritiku SI, makar i najkraću ili najgrublju, pri čemu zbog nekoliko očiglednih plagijata (u kojima su neki delovi naših teza bili iskorišćeni bez i protiv nas) možemo samo reći da su intelektualci koji znaju za nas, u najboljoj nameri, izgleda zaključili kako im taj nedostatak zanimanja za temu (SI) dopušta da nas zvanično ignorišu.

Nadamo se da je taj aspekt „monologa“ počeo da se vidno smanjuje s proširivanjem naših stvarnih kontakata i s određenim razjašnjenjima u praksi. Prihvatao i otvoreni smo za svaku pravu diskusiju i eksperimentisanje. Potpuno se slažemo s vama da su svi aspekti problema današnje avangardne povezani. Mi zapravo pokušavamo da otvorimo dijalog svuda gde se to *stanje duha* ispoljava na neki radikalni način. Naime, i to stanje duha je podeljeno u borbi između, s jedne strane, svoje istine i, s druge strane, svoje organizovane *rekuperacije* od strane vlasti. Tako priznajemo i onu potpunu pozitivnu stranu u jednom delimičnom pokušaju kao što je američki *hepening* (u originalu na engleskom, u kurzivu, *happening*). To osnažuje našu analizu, pre svega zato što je *hepening* nastao izvan svakog direktnog uticaja teorija SI (ali opet kao pokušaj odgovora na iste objektivne probleme koje smo opisali). Ali, na primer, prvi uvoz toga u Evropu, kao umetničke robe koju su predstavili naši

alci na kraju pokazuju neodlučnim, punim razumevanja i tolerantnim prema postojećim uslovima u Pragu ili u Peking. Ono što nazivaju „smislom istorije“ jeste njihova hegelovska privrženost *onome što su pročitali u jutrošnjim novinama*. Nasuprot tome, mislim da moji prijatelji (SI) pokazuju lucidnu svest o uslovima opšte slobode i to upravo po cenu našeg rigoroznog suprotstavljanja manje ili više „modernizovanim“ braniocima stare hijerarhijske vladavine.

Srdačno,

Debor

Pariz, 5. januar 1966.

Dragi gospodine,

Vaša kritika – hoću da kažem, diskusija o pitanjima koja ste postavili – potpuno je legitimna i sigurno nas nije uvredila. Drago mi je ako ova prepiska donosi neka razjašnjenja.

U pravu ste kada kažete da se u našim publikacijama, nažalost, oseća prizvuk „monologa“. S tim u vezi izneo bih tri napomene:

To je delom posledica naše rešenosti da krenemo u potragu za novom formulacijom. U svetskoj krizi kulture, onima koji žele da idu dalje od nje sigurno ne preostaje ništa drugo nego da čvrsto zauzmu radikalno drugačije polazište (koje zapravo obnavlja *istin*u o oslobađajućim pokušajima iz prošlosti). Mora se jasno raskinuti sa starom konfuzijom, sa svim njenim zagovornicima, bilo onim otvorenim, lukavim ili prosto nesvesnim. Očigledno moramo prihvatiti negativno breme tog stava koji smo izabrali. Moramo priznati tu negativnost.

Pariz, 27. novembar 1965

(*posle skoro godinu dana*).

Dragi gospodine,

Želeo bih da odbranim „situacioniste“ od prigovora koje im upućujete; svakako ne s namerom da vas ubedim, na daljinu i u nekoliko reči. Samo ću pokušati da vam pokažem da je vaše čitanje u ovoj stvari bilo suviše pojednostavljeno i da pitanje naše „netolerantnosti“ – samo po sebi diskutabilno – sigurno nije dobro postavljeno u tim okvirima.

Kao i vi, smatram da je to pitanje ključno i da naša teorijska stajališta (o igri, jeziku, itd.) ne bi samo rizikovala da postanu neistinita i bezvredna, nego bi *već bila takva* da smo ih se držali u koegzistenciji s dogmatizmom neke doktrine, ma kakva ona bila.

Smatramo, kao i vi, da „svačija sloboda na kretanje netabanim putevima“ mora biti apsolutna (ne samo u umetničkom ili teorijskom smislu već i u svim aspektima praktičnog života). Iz hiljadu razloga, od kojih je iskustvo Istoka (istočne Evrope) najočiglednije, znamo da neka ideologija na vlasti prevodi svaku delimičnu istinu u apsolutnu laž. Kako onda, u tom duhu, možemo insistirati na rigoroznom raskidu s pomodnim misliocima ili sa situacionistima koji su razmišljali ili postupali suprotno našim zajednički definisanim stavovima? Ono što sledi su neki razlozi za to, i ja vas molim da ih uzmete u razmatranje:

Mi nismo *vlast* u društvu i zato naša „isključenja“ izražavaju samo našu slobodu da se jasno odvojimo od konfuzije oko nas ili čak među nama samima, konfuzije koja je inače mnogo bliža postojećoj društvenoj vla-

sti i uživa u svim njenim prednostima. Nikada nismo želeli da bilo koga sprečimo da izražava svoje ideje ili radi šta želi (niti smo težili praktičnoj poziciji s koje bismo mogli nametati takav pritisak). Mi samo odbijamo *da se i sami pomešamo* s nečim što je suprotno našim uverenjima i ukusima. Treba primetiti da je to utoliko važnije što mi praktično i nemamo slobodu da izrazimo svoja uverenja i ukuse onakve kakvi zaista jesu, budući da po svom karakteru jasno odudaraju od glavnih tokova. Naša „netolerantnost“ je samo odgovor – prilično suzdržan – na vrlo snažnu netoleranciju i isključivost *na koje nailazimo svuda*, a naročito među „etabliranim intelektualcima“ (u znatno većoj meri od onoga što je nadrealizam morao da trpi), što nas inače ne čudi previše.

Kao što nismo nikakva upravljачka vlast u društvu tako odbijamo *da jednog dana to postanemo*, zahvaljujući nekoj političkoj promeni (u tom pogledu, zalažemo se za *radikalno samoupravljanje*, za radničke savete koji će ukinuti svaku odvojenju državnu ili čak „teoretsku“ vlast); a odbijamo da se preobrazimo u bilo kakvu vlast, čak i u malim razmerama koje bismo sebi mogli dopustiti, i time što ne prihvatamo *učenike*, koji bi nam, zajedno s pravom na *njihovu* kontrolu i usmeravanje, doneli i veću društveno priznatu vrednost, ali samo kao još jedne vulgarne umetničke ili političke ideologije. U tom pogledu sigurno nemamo ništa zajedničko sa Bretonom.

Apsolutno odbijamo da postavimo neku doktrinu (odbacujemo sam pojam „situacionizam“) koja je bi pretendovala na status normativne vrednosti negde izvan prakse stvarnih pojedinaca koji u ovom trenutku dele naša iskustva. I u tom pogledu potpuno

odudaramo od nadrealista, kao i od najrazličitijih varijanti marksističkih *ideologija*. Dopuštam da Breton, kao što kažete, pokazuje neku porodičnu sličnost sa Ždanovim, kao neumoljivi branilac jedne ograničene estetsko-moralno doktrine (čak i s njegovim klevetničkim metodama osveštanim titulom nadrealističkog autoriteta); ipak, razlika je u tome što Breton nije sprovodio svoju „terorističku vlast“ pomoću oružja društvene represije (pored toga, umetnička vrednost nadrealizma, tokom nekih dvadeset godina, kao i njegov delimično revolucionarni i emancipatorski sadržaj su nešto nesporno).

Ne treba mešati praktične uslove za slobodu misli ovde i na Istoku – ili recimo u Španiji. Tamo gde se ništa ne može otvoreno izraziti, očigledno moramo podržati svačije pravo na izražavanje. Ali u uslovima u kojima svako može da se izrazi – iako u fantastičnoj nejednakosti – jedna radikalna misao, osim ako naravno ne želi da poništi tu praktičnu slobodu, mora se pre svega izboriti za pravo na postojanje (na mogući „neutabani put“), a da pri tom ne bude „rekuperirana“ i izobličena poretkom koji očigledno vlada iza te vidljive konfuzije i složenosti, i koji u krajnjoj liniji ima *monopol nad pojavnošću* (videti našu kritiku „spektakla“ u potrošačkom društvu robnog obilja).

Najzad, vladajuća „tolerancija“ je jednosmerna, i to na planetarnom nivou, uprkos antagonizmima i složenosti različitih tipova izrabljivačkih društava. Ono što tolerantni ljudi s pravom na reč svuda tolerišu zapravo je *postojeća vlast*. Kažete da živite u Pragu.³ U Parizu biste videli kako se ti tolerantni levičarski intelektu-

---

³ U odlomku objavljenom u tekstu *Ideologija dijaloga*, Debora umesto „u Pragu“ piše u „X“.